

Maaseudun kehittämisen syyspäivät 14.11.2018

Ilmastonmuutos-työryhmä

Fasilitaattorit: Susanna Ollila (Mavi), Teemu Hauhia (Mavi), Marja-Liisa Tapio-Biström (MMM), Riitta Savikko (Luke)

1. Voidaanko nykyisellä maaseudun kehittämisohjelmalla vaikuttaa ilmastonmuutokseen? Millä keinoilla? (Susanna)

Yleistä: Voidaan todeta, että ilmastonmuutoksen hillitseminen linkittyy kaikkiin maaseutuohjelman alatoimenpiteisiin ja linkittyy hyvin monella tapaa suoraan ja välillisesti jo toteutettuihin hankkeisiin.

Energia:

- paikalliset energiaratkaisut: lähienergia (esim. puu)
- uusiutuva energia
  - investoinnit, ilmalämpöpumppu yms. -> säästyy euroja muuhun
  - maalämpöpumppu isomman investoinnin osana
- energiatehokkuus
  - korjausremontointi -> tiiviys jne. -> energiaa säästyy
- yritysten osaaminen
  - taloudellinen hyöty: euro motivoi!
  - tehokkuus ilmaston kannalta
  - asiakkaiden paine, markkinat
  - joka viikko kysytään Neuvon -tyyppistä mahdollisuutta yritykselle

Kiertotalous:

- sivuvirrat hyödyksi
- biokaasulaitokset
- jätemuovin, vanhojen renkaiden yms. hyötykäyttö
- hevosenlanta
- kyläkompostit ja kierrätys
- investoinnit
- esim. Järkisärki: roskakalan käyttö + aurinkoenergia -> tuontitonnikalan korvaaminen
- Järkisärki ym. hankkeet, joissa uusi näkökulma (esim. roskakalasta tuotteeksi ja liiketoiminnaksi) -> onnistunut esimerkki poikii lisää, esim. lahna, kuhnuritoukat
- pienet vesistökuunnostushankkeet

Yhteisöt

- kylätaloret
- lähikokoontumispaikka: matkat ja ajot lyhyempiä
- perinnerakentaminen (materiaalit)
- energiakartoitukset -> energiaa (ja euroja) säästävät toimenpiteet

Lähiuoka

Paikallistuotanto

Maanviljelypuoli

-Ympäristökorvaus jne

-Neuvonta

-Maan kasvukunto

-Lannan käsittely

-Aurinkoenergiassa innostusta, 35 % tukea investointiin

-Luomun kasvu

Ravinnekierrätyksen ja vesiensuojelun erillisvarat

- onko liian jäykkä systeemi? Hankkeiden valinta jne.

- eurojen siirtely rahoituskiintiöiden välillä vaivalloista

Digitalisaatio

-laajakaistat ->

-säästetään liikkumisessa

-etätyöt mahdollistuvat, liikennepäästöt vähenevät

-kesäasukkaista vakituisia, jokaviikkoinen pendelöinti vähenee

-selvitys asunnon tarvittavista muutoksista (kesämökistä vakituiseksi asunnoksi)

Yritysrahoitus

-Miten saadaan yritykset motivoitua? Eurot motivoivat yrityksiä, ja ilmastonmuutoksen hillintään satsaaminen on yritykselle menoerä. Kuinka käännetään positiiviseksi?

Markkinoiden ja asiakkaiden paine, säästöt energiakuluissa jne.

Metsänhoito, taimikonhoito

-metsät ovat hiilinieluja

-tiedonvälitys ja koulutus -> metsien parempi hoito

-esim. Naisenergiaa metsiin –hanke

Koulutus, tiedonvälitys

-marjojen ja sienten käyttö

-ruokahävikin vähentäminen

Nuoret

-nuoret kierrätysneuvojina

-asennekasvatus nuorten kielellä

-4H tehokas hanketoimija

-Metsätalkkari -> nuoret metsäalan yrittäjiksi, esim. taimikon hoidot jne. palveluna

kaupungissa asuville metsänomistajille

Yhteistyöhankkeet

-vähintään välillisiä vaikutuksia

Ilmastonmuutosasioiden näkyminen valintakriteereissä

-hiilijalanjälki

-ilmastonmuutosta hidastava hanke

-> valintakriteerien kautta asennemuokaus jo hakuvaiheessa

-tulevalle kaudelle vahvemmin!

-hankkeissa näky: rakennetaanko uutta vai hyödynnetäänkö vanhaa?

2. Mitä on saatu aikaan?

Mitä hyvää? Mitä huonoa? Mitä opittu? (Teemu)

Ympäristökorvauksen toimenpiteet

Investointituet

-sääntösalajoituksella toimenpiteenä on saatu aikaan myös ilmastollisia vaikutuksia.

Toimenpidettä toteutettu valtakunnallisesti

Ei-tuotannolliset investoinnit

Kuluttajien valinnat/lähiruoka

Tilatasen valinnat, esim. öljylämmityksen vaihto hakelämmitykseen

-maatilojen ympäristöasiat hanketason kautta

-luomuun siirtyminen

-ympäristökorvauksen toimenpiteet

Asukastasolla tehtävät ilmastonmuutostoimet

-osaamistason nosto ja kansalaisten tietotason nosto ilmastonmuutokseen liittyvissä asioissa

Ravinteiden kierrätys - hiilen sidonta

Energia:

Uusiutuva energia:

-aurinkoenergia

-biokaasulaitokset ja käyttö

-tukea

-vähentää fossiilisten polttoaineiden käyttöä

-myös Leaderin kautta

-biokaasun tuotannossa byrokratia este

-Pohjois-Karjalassa tuettu uusiutuvaa energiaa

-> korvaa fossiilisia

- tuulivoima
- >hyväksyntään asennekasvatusta
- haketoimitukset
- >korvaa venäläisiä fossiilisia polttoaineita

Energiatehokkuustyö:

- rakennusten energiatehokkuus
- energiakartoitukset haja-asutusalueilla

Biohiili

Kemera-tuet -> tavoitteena metsän kasvu

Tiedotus maaseudulle

- infoa, mikä kestävää kehitystä
- hankkeet
- faktat
- Paimionjoki-yhdistys tekee hyvää tiedotustyötä -> hyvä käytännön esimerkki

Ilmastonmuuton on läpileikkaava teema

- rahoituslähteet yhteen -> eri rahastoista voidaan hakea tukea yhden kokonaisuuden rakentamiseen
- Ilmastonmuutoksen hyväksi tehtävät toimet eivät näy kannattavuudessa

Nuoret mukaan

- myös päätöksentekoon
- kv-työ
- valmiudet nuorilla kv-työhön
- globaali ajattelu
- nuorilla positiivinen asenne
- taiteen avullakin voidaan tehdä ilmastotyötä, keino puhuttelevaan ympäristöviestintään

Kierrätys

Suunnitelmista tekoihin

Asennemuutos

- vastakkainasettelu liha, maito ><kasvikset
- tuottajajärjestö rajoitteita vastaan

Hiilinielulanseeraus

- metsä+maatalous

Sopeutuminen

Hankintakilpailutukset

-ohjaa ei-ystävälliseen hankintaan

-> pitäisi mahdollistaa paremmin lähituotannon käyttäminen

Rahoituksella voidaan ohjata käyttäytymistä

-myös neuvonnalla

-neuvonta+yrittäjyyskasvatus -> kiertotalous

Ei liikavaatimuksilla tapeta toimeentuloa

-lisäeurot toimenpiteistä. Toimenpiteet pitäisivät olla sellaisia, että niissä olisi kannustimena myös taloudellinen tuotto.

-Vähähiiliset kylät-hankkeita

->Leader-rahoitusta tähän

Liikuntapaikat kyliin

Laajakaistat

->Mahdollistaa etätyöt

-vähentää liikennepäästöjä

-digitaaliset palvelut

Ympäristönsuojelu ei este yritystoiminnalle

Ruokahävikin pienentäminen

Sivuvirtojen hyödyntäminen

Tekniikka kehittyä kierrätysmateriaalien käytössä

Lähiruoka, lähimatkailu, lähienergia

Virtuaalimatkailu

Etäopiskelu

Kosteikot ->vesiensuojelu

Nurmihankkeet ->hiilinielu

Puurakentaminen

Kannattavuus

Ympäristöhankkeisiin mukaan markkinavoimat. Esimerkiksi yritykset voisivat olla mukana tukemassa hankkeiden toteutusta niin, että he saisivat siitä imagohyötyä myös omalle toiminnalle ja tuotteilleen.

Opittu, että ilmastonmuutos on todellista

Opittu varautumaan ääri-ilmiöihin

Varautuminen kriiseihin
Kylien turvallisuussuunnitelmat

**3. Mitä seuraavalla rahoituskaudella toivotaan ”työkaluihin”?
Mille jatkoa? Mitä ei? Mitä uutta? (Marja-Liisa)**

Ei vain maataloutta -> maaseudun kehittäminen
LÄHIpalvelut

Energiaremontit+neuvonta
->tuki auttaa investointeihin

Vesistöt-ojien luonnonmukainen kunnostus

Tiedotus+koulutus
Ympäristökasvatus
Tuottajien koulutushankkeet
Neuvonta
-tuulivoima
-metsätalousneuvonta: hiilensidonta

Investointituet
-uusiutuvaan energiaan

Päästökauppa

Työkaluja
-energiatehokkuus
-hiilibudjetti
-neuvontaa -> AKIS Agricultural Knowledge and Innovation systems

Eläimet pohjoisessa
-orgaanisten lannoitteiden markkinat

Paikalliset liikenneratkaisut
-poistaa raja-aitoja
-liikennebiokaasu

Metsätaloustoimenpiteen mahdollistaminen

Nuorten huomiointi
-mutta ilmastonmuutoksen ratkaisu ei ole nuorten vastuu, vaan kaikkien vastuu

Ympäristöinvestoinnit

- teemahankkeista pienet konkreettiset investoinnit
- esim. energia

Uudet liikennöintiratkaisut

Kokeiluja!!

Ympäristövaikutukset esiin

Valintakriteerit

Käytetyt koneet!

Mittarit

Hiihijalanjälkimittari

-nettiin

-vertailuja

Energiatehokkuus

Teemahanke yrityksille

->ilmastonäkökulma

Rahaa energiatukiin

Innovaatiokokeilurahoitus

Yhdistyksille tukea elinkeinotoimintaan

”Jokainen on yrittäjä”

Suunnitelmat

Ilmastosuunnitelmat

Sopeutumissuunnittelu

Maatalous

-sadetustuki

Poikkileikkaavuus ”ilmastosilmälasit”

->viestintähanke

Tilusjärjestelyt

Tilarakenteen tiivistys

->tilusjärjestelyt

-lohkotietojärjestelmästä dataa

Tietoa ilmatoriskeistä

->varautuminen

Yritysten kehittämistuki Leaderiin

Enemmän kotimaisuusastetta

-energia, ruoka

Etätyö

Korkeampi tukiprosentti ilmastohankkeille

Kuittitalkoot – joustavampaa järjestelmää kulujen todentamiseen

Tietoa

Osaamista lisää

Ilmastonmuutos maaseutuohjelmassa tarkoittaa.....

->pilkotaan konkreettisiin osioihin

->osoitetaan vaikuttavuus

Valintakriteeri

Strategioihin painopiste

Kehittämistuki yrityksille

->valintapisteytys

Väliinpuotoajat – halukkaita ryhtymään viljelijöiksi mutta vaikea päästä alkuun

Propellihattuviljelijät

Matalahiilijalanjälkituotteet

”Kyyttötuet”, niitä enemmän – tuetaan alkuperäisrotujen ylläpitoa

Lähiruokaa enemmän

Villää menoa ->kohti pelisääntöjä

4. Miten maaseudun ilmastotyön vaikuttavuutta voi mitata? (Riitta)

Sekä hillintä että sopeutuminen osa maaseudun ilmastotyötä.

Vaikuttavuudesta yleisesti

-miten arvioida vaikuttavuutta, se voi olla vaikeaa

-vaikutus voi näkyä viiveellä, millä aikavälillä arvioidaan

-eri aika- ja paikkamittakaavat

-miten arvioida ihmisten toiminnan muutosta

-miten skaalataan: globaali vai pieni

-arvioidako visiota vai konkreettisia toimia

-vaikutus: onko hankkeen/toimen vaikutus ilmastoposiitiivinen

-ilmastovaikutusten pisteytys valintatilanteissa: onko hymynaamamittari tai tarkempi mittari

- >miten olisi samantyyppinen eri toimijoilla (esim. Leader-toimintaryhmissä)
- miten kerätä dataa vaikuttavuudesta (vaikka olisi helpostikin saatavilla, esim. energiaremonteissa, niin datan kerääminenkin tarvitsee työtä)
- tarvitaan lähtötasotietoa (esim. liikkumisen päästöt, energian käyttö & päästöt)
- miten tehdään arviointi niin, ettei ravisteta hihasta (esim. metsien osalta)
- miten vaikuttavuudesta viestitään suurelle yleisölle, tavallisille kansalaisille (että maaseudulla tehdään ilmastotyötä)
- miten arvioida sosiaalista kestävyyttä
- miten arvioida ihmisten hyvinvointia
- miten hankkeet veisi teemaansa askeleita eteenpäin, ettei olisi päällekkäisiä hankkeita
- ilmasto ei näy nykyisin mittareissa tai hankevalintapisteetyksissä

Maatalous

- helpompi mitata kuin maaseudun kehittämisen puolta
- uudet viljelykasvit
- maaperän kasvukunto & vesitalous
- lannoitekulujen säästö (jos esim. lantaa tai palkokasveja pellolle)
- ravinteiden tehokas käyttö -> vähentää päästöjä
- kastelujärjestelmät, sadetusinvestoinnit –mittareina pinta-ala ja teho, sadetus voi toimia aurinkoenergialla

Energia:

Energiatehokkuus

- säästyneen energian (lämmön tai sähkön tai polttoaineen) määrä ja hiilidioksidipäästöt
- lämmitys- ja sähkötulujen säästö
- kylätalon energiaremontti
- >olisipa vaikutusten laskemiseen työkalu netissä
- energiankulutus per asukas per alue, voisiko sitä mitata
- mikä osuus energiankulutuksesta per asukas per alue on uusiutuvilla tuotettua

Uusiutuva energia

- korvattu fossiilienergian määrä
- aurinkokeräimet
- miten mitata muutos, miten käytännöt muuttuu
- aurinkosähköpaneelit
- bioenergia
- biokaasulaitosinvestoinnit
- tuulivoimaselvitys, Ilmajoella tehty, maanomistajalähtöinen (kenellä olisi kiinnostusta)
- >olisiko vaikutus saatavissa oleva sähköntuottomäärä
- lämmitysjärjestelmien uusiminen: maalämpö tai hake korvaamassa polttoöljyä

Energiateknologian vaikuttavuus

- energiatehokkuuden parantaminen
- investoinnit vähähiilisiin teknologiavaihtoehtoihin

- hyötysuhde (voimalat, akut)
- energian varastointitavat (paineilma, vesien varastointi korkealla)

Aluetaloudellinen vaikuttavuus

Energiaomavaraisuus

- uusiutuvan energian käyttö läheltä
- mikä osuus energiankulutuksesta per asukas per alue on alueen omilla uusiutuvilla tuotettua
- lähiuusiutuvaenergia tuo aluetaloudellista hyötyä ja huoltovarmuutta

Energiaomavarainen kylä, Hiilivapaa kylä

- energia
- liikkuminen
- Ruoka
- lähiruoka, tuotetun ruuan paikallinen käyttö
- ruokahävikki, julkiset toimijat

Lähipalvelut

- saatavuus
- liikkumisen tarve

Metsät

- alueiden hiilinielut ilmastokeskusteluun mukaan
- miten löytää sopivat tasot puun käyttöön –muuhun käyttöön –suojeluun
- miten huomioida tuotteisiin sitoutunut hiili (esim. puurakentaminen)

Monimuotoisuus

- luonnon monimuotoisuus
- viljelykasvien monimuotoisuus

Uusi liiketoiminta

- ilmastonmuutoksen torjumisen ratkaisut tuovat myös uusia liiketoimintamahdollisuuksia

Kiertotalouden uudet ratkaisut

- resurssitehokas toiminta
- jätteet uusiksi tuotteiksi
- esim. lanta
- esim. biokaasu
- esim. Sybimar Uudessakaupungissa

Sopeutuminen

- arjen turvallisuus
- laadullinen vaikutus
- varautumisiltoja pelastuslaitoksen kanssa kyläläisille
- >miten arvioida vaikutus, onko se esim. vapaaehtoisten määrän kasvu?
- ääri-ilmiöihin varautuminen
- >kuntien suunnitelmat -> että maaseutu olisi huomioitu

- MTKlla menossa hanke varautumisesta
- kyläturvallisuus, kylien turvallisuussuunnitelmat
- >esim. miten varautua sähkökatkoihin tai tulipaloihin
- >aggregaatit kotieläintiloilla (ilman sähköä robottilypsykone ei toimi)
- >miten puhelimien toimintaan varmuutta
- >miten myrskyn kaatamat puut saadaan pois teiltä

Resilienssi

- miten mitataan resilienssin paranemista?
- tarkoittaako, että kuivuudesta ja tulvista selviäminen olisi parempaa; miten arvioida?; miten vastaavassa tilanteessa kävi, paremmin nyt
- tykkylumituhot -> sähkökatkoista selviäminen
- miten mökin mummot selviää (miten vähentää mummojen selviämistarvetta tai kasvattaa selviytymiskykyä)
- sään ääri-ilmiöt (osa)syynä maatilojen konkursseihin, pahimmassa tapauksessa resilienssin puute näkyy itsemurhina
- >tulossa taloudellinen tukipaketti viljelijöille äärimmäisten sääolojen takia 2017-2018

Liikenne ja liikkuminen

- kimppakyytijärjestelmät
- arvioida säästyneet kilometrimäärät ja hiilidioksidipäästöt
- on vanhuksille palveluliikennettä, voisiko olla vapaammin käytettävissä kaikille, esim. nuorille harrastuksiin pääsemiseen
- kävely ja pyöräily (UKK-instituutissa Työmatkakävelyn ja -pyöräilyn edistäminen Tampereella –tutkimushanke menossa)
- sähköpyörät (Pohjois-Pohjanmaan ELYssä työntekijöillä on)
- kaupunkipyörät ->entäs kyläpyörät
- kuljetuksia kumipyörien sijasta raiteille
- tieverkoston kunto
- >jos huono, yritykset ei saa tuotteita markkinoille, väki ei pääse töihin
- >jos vesisadetalvia, tieverkon kunto heikkenee, kylät pahimmassa tapauksessa motissa
- liikenne on myös elinkeinoelämän tarve, liittyy työn saamiseen ja työvoiman saamiseen
- liikkumista ei saa tehdä liian vaikeaksi
- liikenne maaseudulla ja maaseudulle
- jos lähipalveluita saatavilla, vaikuttavat liikkumisen tarpeeseen
- pilotit, kokeilut
- miten korvata digitaalisuudella liikkumisen tarvetta, voiko valokuitukaapelin lisätty pituus olla vaikuttavuuden mittari?

Digitaalisuus ja sähköiset palvelut

- tietoliikenneyhteydet voivat vähentää liikkumista ja mahdollistaa monipaikkaisuuden
- etäpalvelut, esim. lääkäri
- kouluissa tiettyjen aineiden etäkurssit
- kyläkoulussa on opettaja etäyhteyden kautta toiselta puolen Suomea, paikanpäällä aikuinen
- etätyö
- kyytipalvelut -> kimppabussi/taksi (auton koko tilauksien mukaan) -> tuo myös uudenlaista yhteisöllisyyttä
- kyläverkko-hankkeet
- tietoliikenneyhteydet karjataloudessa erittäin olennaisia
- tietoliikenneyhteydet asukkaille olennaisia

Ilmasto-osaaminen

- miten sitä voisi mitata?
- yritykset, kansalaiset
- mikä on osaamisen suhde toimintaan, arvoihin, käytäntöihin?
- miten palastella konkreettiseksi paloiksi?
- esim. arjen valinnat – käyttääkö enemmän polkupyörää vai autoa?

Ilmastokasvatus kaiken ikäisille

- miten arvioida ”asenneilmastoa”
- mikä motivoi, mikä laittaa ihmiset toimimaan
- ilmastoystävällisyyttä voi oppia nuorilta ja mummoilta (molemmat ryhmät voivat ”kasvattaa” keski-ikäisiä)
- miten arvioidaan arjen valintojen ilmastovaikutuksia (esim. liikkuminen, energian käyttö)

Hiilijalanjälki

- alueittainen hiilijalanjälki (kunnat, kylät)
- kylien hiilijalanjälkeä ja hiilivapautta selvitetään Pirkan Kylät ry:n hankkeessa
- Kirkkonummella on selvitys/selvitetty myös energiaomavaraisuutta

Mittarit

- mitä voisivat olla
- toiveissa ”kaikenkattava mittari”
- alueen hiilitaseen vahvistuminen
- huomioida pellot, metsät, vedet (blue growth)
- henkilökohtainen hiilibudjetti/hiilijalanjälki -> siihen myös nielut mukaan

Kokeilut